

## ΓΝΩΣΤΑ ΚΑΙ ΑΓΝΩΣΤΑ

Γράφει ο Αντώνης Αμπατζής → ampandonis@gmail.com



## Η ιστορία του ελληνικού χρέους.

(Β' ΜΕΡΟΣ)

**Μ**ε αφετηρία για το πώς η ελληνική οικονομία έχει φτάσει σε αυτό το αδιέξοδο σήμερα είναι καλό να δούμε την πορεία της μέσα από την σύγχρονη ιστορία της. Το μόνο σίγουρο συμπέρασμα που μπορούμε να αντλήσουμε είναι ότι τα οικονομικά της Ελλάδας πάντα εξαρτιόταν από τον ξένο παράγοντα αλλά και από μικρές ομάδες είτε πολιτικών είτε ολιγαρχών, οι οποίοι πάντα έπαιζαν καθοριστικό ρόλο. Αλλά ας πάμε να δούμε την συνέχεια της αρχίζοντας από τα τέλη του 19ου αιώνα και να καταλήξουμε στο σήμερα.

## Τέλη 19ου αιώνα αρχές 20ου

Μετά τον αποτυχημένο ελληνοτουρκικό πόλεμο το 1897 η Ελλάδα μπαίνει πάλι σε διαθνή επιτήρηση. Παρόντος του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου, η Ελλάδα έμεινε στις διεθνείς αγορές παρά την πτώχευση του 1893 και συνέχισε να δανείζεται μέχρι τους Βαλκανικούς Πολέμους επιπλέον 376 εκατ. γαλλικά φράγκα. Η πολεμική προσπάθεια και οι εξοπλισμοί εκτίναξαν το δημόσιο χρέος. Κατά την περίοδο 1893-1912 οι δαπάνες εξυπηρέτησης του χρέους και οι στρατιωτικές δαπάνες ξεπερνούσαν το 65% του κρατικού προϋπολογισμού. Τα δέκα χρόνια πολέμου που ακολούθησαν μέχρι το τραγικό 1922, οδήγησαν την δημοσιονομική κατάσταση της χώρας σε πλήρες αδιέξοδο. Η εθνική προσπάθεια έφερε το 1914 το μεγαλύτερο εξωτερικό δάνειο της (ως τότε) ελληνικής ιστορίας, 500 εκ. γαλλικών φράγκων, χάρη στις διεθνείς επαφές του Βενιζέλου αλλά και με την διαμεσολάβηση της ιδιωτικής Εθνικής Τράπεζας, δάνειο που λόγω του Παγκοσμίου Πολέμου δεν εκταμιεύτηκε πλήρως.

Μετά την λήξη του πρώτου παγκοσμίου πολέμου, οι σύμμαχοι άνοιξαν μια πιστοληπτική γραμμή στην Ελλάδα συνολικού ύψους 850 εκ. δρχ. ως κάλυμμα για την νομισματική επέκταση που είχε ανάγκη. Νέες πιστώσεις 100 εκ. φράγκων ήρθαν να ανταμειψούν τη νέα συμμετοχή ελληνικού εκστρατευτικού σώματος στην Ουκρανία το 1919, άλλο αν δαπανήθηκαν στην Μικρασιατική Εκστρατεία. Η αλλαγή στάσης των Συμμάχων άφησε προσωρινά εκτός αγορών την Ελλάδα στην χρηματοδότηση της Εκστρατείας η οποία στηρίχτηκε αποκλειστικά στη συνεχή διόγκωση της νομισματικής κυκλοφορίας. Ελλείψει εξωτερικού δανεισμού οδηγηθήκαμε το Μάρτιο του 1922 στο διαβόητο αναγκαστικό δάνειο του Πρωτοπαπαδάκη ύψους 1,6 δισ. με διχοτόμηση των κυκλοφορούντων τραπεζογραμμάτων.

Το 1926 η δικτατορία Πάγκαλου ζήτησε και έλαβε καινούργιο δάνειο με νέα μείωση της αξίας της δραχμής κατά 33%. Στις αρχές του 1927, η «οικουμενική κυβέρνηση» Καφαντάρη επεδίωξε την ισοσκέλιση του προϋπολογισμού και την σταθεροποίηση του εθνικού νομίσματος υιοθετώντας τον κανόνα συναλλάγματος-χρυσού, συν-



δέοντας την δραχμή με την λίρα στερλίνα, ώστε να προσελκύσει νέα κεφαλαία από το εξωτερικό. Η Κοινωνία των Εθνών απαιτούσε τότε από την ελληνική κυβέρνηση ως όρο για νέο δανεισμό την ίδρυση Κεντρικής Τράπεζας και τον έλεγχο του δημόσιου χρέους.

## Παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929 και ελληνική πραγματικότητα

Η ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος το Μάιο του 1928, παρόλο που σαφώς εξυπηρέτούσε τις εθνικές ανάγκες ελέγχου της τραπεζικής πίστης, επιβλήθηκε από τους δανειστές ως όρος ώστε να επανασυνδεθεί η Ελλάδα με τις διεθνείς κεφαλαιαγορές. Οι συνέπειες της κρίσης του 1929, αν και περιορισμένες, έφεραν πολλά προβλήματα στην εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους λόγω της κατάρρευσης του διεθνούς νομισματικού συστήματος. Ο Βενιζέλος αναζήτησε μάταια νέους δανειστές τους τρεις πρώτους μήνες του 1932, το χρέος διογκωνόταν λόγω της σύνδεσής του με τον κανόνα του χρυσού ώσπου την Πρωτομαγιά αναγκάστηκε να κηρύξει πτώχευση. Το ελληνικό κράτος πτώχευσε επίσημα για τέταρτη φορά στα εκατό πρώτα χρόνια της ζωής του.

## Δεκαετίες του 40 εως 60

Στην δεκαετία του 1940 η Ελλάδα είχε πολύ πιο δραματικά προβλήματα να αντιμετωπίσει από το ύψος του δημοσίου χρέους. Εξάλλου, ο υπερπληθωρισμός του 1944-45 είχε και μια απροσδόκη-

τη θετική συνέπεια αφού εκμηδένισε το εσωτερικό χρέος. Η σταθεροποίηση της οικονομίας και η αποκατάσταση των δημοσίων εσόδων επιτεύχθηκε με πολλαπλές νομισματικές μεταρρυθμίσεις και χάρη στην αμερικανική βοήθεια. Η οριστική αποκατάσταση της νομισματικής σταθερότητας ήλθε χάρη στην ραγδαία υποτίμηση της δραχμής κατά 100% από την κυβέρνηση Παπάγου τον Απρίλιο του 1953 και την σταθεροποίηση της ισοτιμίας δραχμής/δολαρίου για δύο δεκαετίες. Τα χρόνια της λεγόμενης «οκταετίας Καραμανλή» 1955-1963, η ελληνική οικονομία αναπτύσσεται με πρωτοφανείς ρυθμούς, που το 1961 φτάνουν το ασύλληπτο 13%. Χωρίς καμία υπερβολή, η περίοδος 1953-1981 είναι η μόνη κατά την οποία η Ελλάδα δεν έχει πρόβλημα υπέρογκου δημοσίου χρέους το οποίο κυμαίνεται σε επίπεδα κάτω από 40% του ΑΕΠ.

Περίοδος Ανδρέα Παπανδρέου και μετά. Τα μικρά δημόσια ελλείμματα που κληρονομήθηκαν από την δικτατορία και την δεύτερη οκταετία Καραμανλή αυξήθηκαν ουσιαστικά μετά την άνοδο του ΠΑΣΟΚ το 1981 πάνω από το 10%. Το πελατειακό σύστημα στην Ελλάδα έδωσε τη δυνατότητα στις μεταπολεμικές κυβερνήσεις να κτίσουν ένα κράτος άδικο και αναποτελεσματικό, ωφέλιμο σε όσους πολίτες είχαν πρόσβαση στην κατανομή της όποιας εξουσίας, σε τοπικό ή εθνικό επίπεδο.

Μετά το 1981, το πελατειακό κράτος απλώς «κοινωνικοποιήθηκε» επιδιώκοντας την ικανοποίηση όλων των αντιφατικών κοινωνικών συμφερόντων των «μπρονομιάτων», μέσα από την επέκταση του κράτους, τις κοινοτικές επιδοτήσεις

αλλά και τον δημόσιο δανεισμό. Έτσι, το δημόσιο χρέος από 20% του ΑΕΠ το 1974, κυμάνθηκε κατά μέσο όρο στο 48% στην περίοδο των κυβερνήσεων Παπανδρέου (1982-1989), έφτασε στο 90% κατά την περίοδο Μητσοτάκη (1990-1993), ανέβηκε στο 109% επί πρωθυπουργίας Παπανδρέου (1994-96), για να υποχωρήσει προσωρινά στο 99% το 2001 επί Σημίτη λόγω εισόδου στην ΟΝΕ και να ξανανέβει στο 112% το 2004. Όπως όλοι θυμόμαστε οι δύο κυβερνήσεις Καραμανλή εκτόξευσαν το δημόσιο χρέος στο 129% του ΑΕΠ το 2009. Μπορεί η υπογραφή του πρώτου Μνημονίου χρηματοδότησης το Μάιο του 2010 να απέτρεψε επίσημα την πέμπτη πτώχευση του ελληνικού κράτους, ωστόσο το δημόσιο χρέος, που ξεπέρασε το 2014 το 177%, παραμένει μη εξυπηρετήσιμο όσο δεν υπάρχει σταθερή ανάπτυξη.

Η παραπάνω καταγραφή ασφαλώς δεν εμπεριέχει καμία πρωτοτυπία. Φωτίζει όμως την ιστορία του Ελληνικού κράτους μέσα από μίαν ιδιαίτερη και λιγότερο γνωστή προοπτική, αυτήν της χρόνιας εξάρτησής του από τον εξωτερικό δανεισμό. Είδαμε ότι με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο, τα δημόσια εξωτερικά χρέη συνδέονται με μεγάλα εθνικά γεγονότα: Τα πρώτα δάνεια με την εθνική ανεξαρτησία, το δάνειο του 1832 με την επιλογή του Όθωνα, η πτώχευση του 1843 με την αλλαγή δυναστείας και τα Επάνθησα, η έξοδος στις διεθνείς αγορές του 1879 με την προσάρτηση της Θεσσαλίας, η πτώχευση του 1893 με τον Διεθνή Έλεγχο και την χρηματοδότηση των Βαλκανικών πολέμων, η Μικρασιατική Καταστροφή και η δημοσιονομική κατάρρευση με την αναγκαστική εξυγίανση του τραπεζικού συστήματος αλλά και με την πτώχευση του 1932, και τελικά η ανεπίσημη πτώχευση του 2010 με τη στρεβλή σχέση μας με τους ευρωπαϊκούς θεσμούς. Σε αυτήν την μακρά διάρκεια, οι διεθνείς κρίσεις –τότε και τώρα– διόγκωσαν τα δικά μας προβλήματα που σχετίζονται με το δικό μας «μοντέλο» ανάπτυξης και τις δικές μας πολιτικές ευθύνες και καιροσκοπικές συμπεριφορές.

Η ελληνική ιστορία του δημοσίου χρέους είναι ένα υπόδειγμα κακοδιαχείρισης και εξάρτησης από την ξένη βοήθεια. Άραγε, πόσες ευκαιρίες δικαιούται να χάσει μια χώρα για να αναπτυχθεί κανονικά;

